

A könyvtár segítése a felnőtt tanulóknak a tanulás ideje alatt

A könyvtár a felnőtt tanuló olvasókat külön kiemelve illetve úgy tarthatja nyilván, hogy törzslapjukat elütő színnel jelöli meg. Ha régebbi olvasója a tanulás miatti elfoglaltságra hivatkozva bejelenti elmaradását, a könyvtárnak ezt a bejelentést úgy kell felfognia, mintha a kimaradás csak időleges lenne.

A kapcsolatot további fenntartása céljából 1. *nem törli* őket a nyilvántartásból; 2. az elsők között hívja meg a könyvtár *rendezvényeire*, különösen ha ezek kapcsolatot jelentenek az oktatással; 3. egy-egy új, érdekes könyv elküldésével, vagy figyelmük ilyenekre irányításával (levelezőlap) újra visszahívhatja őket az aktív olvasók közé.

A nem olvasó felnőtt tanulóknál az iskolával kialakult kapcsolatra támaszkodhatunk. Az iskola szervezzen *könyvtárlátogatást*, ahol a könyvtáros ismerteti a könyvtárnak a tanulóhoz nyújtandó segítségét. Az iskolában a tanítási óra mellett vagy alatt *könyvtári bemutatást* lehet szervezni. A könyvtár *prospektust* adhat a nem olvasó tanulóknak a könyvtár szolgáltatásairól. Az *olvasó tanulók névjegyzékét* leadhatja az iskolába, hogy ezeknek támogatására a tanulócsoporthoz vezető pedagógus adott esetben számíthasson. E kezdeti lépések után következhet az iskolával való szervezett együttműködés.

Ismeretes, hogy a felnőttek tanulásában is ugyanolyan problémák merülhetnek fel, mint bármely gyermek életében. „Rossz” tanuló, hanyag iskolába járó, „szétszórt” figyelmu felnőtt éppúgy akad, mint gyerek. Mindez ráadásul „felnőtt” módra jelentkezik, kiküszöböléséhez tehát nagy tapintat kell. A felnőtt *önként* vállalta magára kötelességét. A pusztá *vállalás tényének* elismerését tudatosan, vagy öntudatlanul megkívánja környezetétől, még akkor is (és igazságtalanul is), ha vállalt feladatának saját hibájából vagy más okból nem tud eleget tenni. Problémáinak felderítésére — ha a tanár ezt jónak látja — megoszthatja a *családlátogatás* gondjait a könyvtárossal. Neki is adhat tapasztalatokat egy-egy olvasója otthoni környezetének megismerése, megbeszélhetik, hogyan viselkedik az illető az iskolában és a könyvtárban, elébe mehetnek a csak az egyik helyen kinyilvánított, a másikon még kimondatlan kívánságának. Az együttműködést olyan ügyesen meg lehet szervezni, hogy az olvasó tanuló pl. iskolai dolgozat íráshoz — a tanár közvetítésével — a könyvtárostól kérés nélkül kap irodalmi segítséget.

A felnőttoktatásban nagyarányú a *lemorzsolódás*. A kimaradtakkal való foglalkozás túlmegy az iskola keretein, mert nincs szervezeti lehetősége életük követésére. A könyvtáros az iskolától jelzéseket kaphat, hogy év közben ideiglenesen vagy véglegesen melyik könyvtári olvasó hagyta abba tanulmányait. Ugyanezt teheti, ha olvasója a következő — esedékes — oktatási évre nem iratkozik be. Ha viszont a tanulását megszakító felnőtt nem könyvtári tag, az iskolában kell megpróbálkozni meggyőzésével: felhívni figyelmét a könyvtár adta lehetőségekre, arra, hogy műveltségét a könyvtár igénybevételével az iskola elhagyása után kötetlen formában is gyakoríthatja. Az újabban szokásos *előkészítő tanfolyamok* egyelőre tovább nem tanuló hallgatóit is olvasóvá lehet nevelni.

A könyvtár tartalmi munkájában jelentkező kiegészítő szolgáltatások között először az *iskolai kötelező olvasmányok* polcát kell megemlíteni. Ennek főjellemzője, hogy a ténylegesen fennálló igényt előre elégíti ki. Az itt elhelyezett könyvcsoportot az iskolai tantárgyak szerinti rendben tartjuk, a rendet feliratokkal jelezzük. A katonai szigorúság enyhíthető, ha a használt tankönyv megfelelő oldalának kinyitásával (felírás nélkül) utalunk arra, hogy a melléhelyezett kötelező olvasmány melyik anyagrésszel kapcsolatos. Ugyanerre az állványrészre kerülhetnek évközben a dolgozattémákhoz ajánlott könyvek és kivágatok kiállítás formájában, magarázatokkal.

Hatásos az olyan könyvkiállítás, amely egy speciális *tanulási olvasóterv* könyveit és egyéb könyvtári segédeszközeit tárja fel. Szerencsés összeállítása esetén színesíti a tanulást, megmutatja a tananyagnak az iskolánál szerteágzóbb összefüggéseit, és híveket toboroz az iskola elvégzése utáni rendszeres olvasásnak.

A tanulás segítésére természetesen nemcsak a kikölcsonözhető, hazavihető könyv való. Sőt, ez a dokumentumfajta ebben az időszakban veszít jelentőségéből. Előtérbe kerülnek a helyben olvasható szöveggyűjtemények, antológiák, chrestomatiák, cikkgyűjtemények, tanulmánykötetek, albumok, kivágatgyűjtemények, gyakorlati és elméleti kézikönyvek, bibliográfiák, katalógusok, térképek, diafilmek, lemezek és magnótekercek. Az ezekben rejlő lehetőségek bemutatása (kiállítás, rajzolt plakátok stb. formájában) szintén könyvtárosi kötelesség.

Fontos a *tanárok könyvtári segítése*. Itt azokat a módszereket érdemes alkalmazni, melyeket az ismeretterjesztő előadók támogatására már néhány éve használnak. A megyei könyvtáraknak feladatuk lehet, hogy a tananyaghoz összeállítsák az időszerű, lehetőleg a járási, községi könyvtárakban is meglévő könyvek, diafilmek és egyéb könyvtári segédletek jegyzékét. Tanácsos felkutatni és a jegyzékhez csatolni az ismeretterjesztő keskenyfilmek címjegyzékét. Az így kiegészített oktatási tervhez hozzáilleszthetők a könyvtári és könyvtárközi kölcsönzési szabályok, a témába vágó fontos és általánosan meglévő folyóiratok jegyzéke és az olyan szolgáltatások, melyeket a könyvtár esetleg más népművelési szervek segítségével tud számukra nyújtani. (Hanglemez, magnetofonszalagon levő felvétel másolása, illetve kölcsönadása, képanyag megküldése.) Rá lehet szoktatni a tanárokat, hogy az órákra való felkészüléshez önállóan felhasználják, forgassák a könyvtár kézikönyveit. A szoktatás egyik módja, hogy ha kérésükre írásban vagy szóban adatokat szolgáltatunk, írásban megnevezzük vagy személyesen megmutatjuk a forrást, amelyből az adatot vettük. A másik — több időt igénylő — módszer, hogy a tananyaghoz használható kézikönyvekről olyan jegyzékét készítsünk számukra, amelyben a kézikönyv rendszerében való tájékozódásról is találnak útmutatást.

Az olvasó tanulóknak is lehet adni *ajánló bibliográfiát*. (Érdekességként: a világ első nagyszabású tantervkiegészítő bibliográfia-sorozata, az Emma *Felsenthal* által szerkesztett *Readable Books of Many Subjects* már 1924-ben megjelent!) Ügyelni kell azonban arra, hogy csak azoknak adjunk ajánló bibliográfiát, akikről tudjuk, hogy igénylik, a többieknek alkalmilag és egyénenként segítünk. Az eljárás az, hogy a tantárgyakhoz fél- vagy negyedéves bontásban — az iskolával közösen megbeszélve — készítsünk annotált ajánló bibliográfiát. Ez formájában, megjelenésében, ajánló rendszerében nem azonos a tanároknak készített bibliográfiával. Az annotációk itt szívesebbek (de azért mértéktartóak), a figyelem és az érdeklődés felkeltését célozzák. (Mintául vehetők a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Eseménynaptáraiban és a Népművelési Intézet említett kiadványában megjelent tantárgykiegészítő bibliográfiák, *Fekete Dezső* bácsalmási könyvtáros ágazatonként felosztott tantárgycsoportos bibliográfiája, a Veszprémi Megyei Könyvtár: Válogatás a gyermekkönyvtár polcairól című, osztályonként és tantárgyanként csoportosított jegyzéke, az 1962-ben Vas megyében megyei szinten készített tsz-akadémiai előadás-sorozati bibliográfia stb). A bibliográfia lehetőleg külsőleg is izléses legyen, kis helyen férjen el, s mivel esetleg egész évben vagy legalább fél évig használják, erős papíron készüljön. Ha az ajánló bibliográfiát a kisebb könyvtár egy nagyobbtól veszi át, meg kell rajta jelölnie, mi van meg belőle helyben; s azt is jeleznie kell, hogy könyvtárközi kölcsönzéssel a többi is kapható.

A *tanulmányokhoz készíthető olvasási terv* az általános olvasói terveknek már korábban ismertetett szabályai szerint készül. Előfordulhat, hogy ez a terv az ajánló bibliográfia címeiből való válogatással jön létre, legtöbbször azonban, mivel a tanulás amúgyis időigényes, csak egy-egy kiválasztott, „kedvenc” tantárgy jobb megértésére lehet a tervszerű olvasást korlátozni. Ügyelni kell arra, hogy a tantervben meghatározott művek a megfelelő időben valóban rendelkezésre álljanak. Itt kell megemlíteni, hogy a könyvtár a *magánvizsgákhoz is kapcsolódhat*. (Ez egyelőre, amíg a magántanulás új rendszere végleges formát nem ölt, csak szörványos eset.) Az elképzelés lényege, hogy a pedagógus képesítésű vagy egyetemet végzett könyvtárosnak joga lehet az illetékes iskola által jóváhagyott olvasóterv alapján korrepetálni. Ennek a folyamatnak igazolása után a terv szerint olvasó a megfelelő szintű iskolában tenne vizsgát.

A könyvtár szerepe a *csoportos tanulás* közvetlen segítségével a dolog természete folytán kisebb. A csoportos tanulási formák megszervezése (pl. az oktatottak különböző előzetes szellemi színvonala szerinti *csoportbontásos tanítási* módszer mellett) elsősorban az iskola feladata. A könyvtár 1. otthont adhat egyes tantárgyak színebb bemutatására a felnőtt-osztályoknak; 2. kötetlenebb, pl. klubszerű formában lehetővé teheti a továbbtanulóknak, hogy problémáikat kicserélhessék, elképzeléseiket egymásközt ellenőrizhessék, vitakozhassanak.

A könyvtár inkább a humán tárgyak óráinak megtartására alkalmas (nincs bemutató-szertára), de pl. földrajzóra is jól elképzelhető az útleírásokat, térképeket, útialbumokat tartalmazó polcok közelében. — A klubszerű formák lehetővé tehetik, hogy a tanulók tanáraikkal társasági formában is kapcsolatot teremthessenek. Ez jobb viszony kialakítását biztosíthatja az órákon. A formák alkalmazásánál a könyvtár számíthat a többi népművelési szerv segítségére.

A kísérleti jelleggel felállítandó *tanuló-olvasóterem* a könyvtár-könyvtáros kapcsolatát a csendes tanulás folyamán fűzné össze. Pl. dolgozatírásra készüléskor a kézikönyvek használatához való szoktatásban, vagy a vizsgákra való tanulás időszakaiban, amikor a felnőtteknek az esetleg tanulásra alkalmatlan otthon helyett helyet

biztosít. Ebből következik, hogy ez a tanuló-olvasóterem tulajdonképpen nem más, mint a megfelelő időszakban — elsősorban felnőtt-tanulók számára — biztosított idő a jól felszerelt általános olvasóteremben. Itt említjük meg, hogy Jugoszláviában a munkásegyletemek oktatómunkájának segítésére tanulmányi mozgó-könyvtárakat ajánlanak. A dolgozók iskoláiba kihelyezett tanulmányi célú letét valóban hatatosan szolgálja a könyvekhez való hozzáférést, a tanulás és a könyvtéma azonosítását, a könyvek világában való önálló tájékozódás készségének kialakítását.

Végezetül felvetődik az a kérdés, hogy a gyorsított (*programozott*, vagy *gépbe programozott*) oktatási formákban, amikor a tanulónak kizárólag a programfüzet, illetőleg tanuló gép logikai változataiba kell beleélnie magát, milyen szerepe marad a könyvtárnak? Ez a szerep valószínűleg hármas. Egyrészt (és ez elsősorban az oktatókat érinti) egyedül a könyvtárakban állíthatók össze a tudomány mindenkori állását tükröző újabb és újabb programok. Másrészt a tanulók a könyvtárban végzett kutatómunka alapján elért eredmények segítségével továbbra is lemérhetik, hogy egy-egy program befejezése után hogyan változott logikai készségük, helyzet-felismerésük és tájékozódóképességük a témák világában. Harmadrészt, a programkövetésben erős logikai-értelmi igénybevételt kívánó tevékenységet a könyvtárban az érzelmi-lelki szférák foglalkoztatásával pihentetőbbé lehet tenni, mégpedig elsősorban a szépirodalommal és az ehhez közelálló területek könyveivel.

Iszlai Zoltán

KÖNYVTÁRI TERVEK A CSEPEL MŰVEK SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRÁBAN

Az év elején jelentek meg a SZOT Elnökségének irányelvei a szakszervezeti könyvtárak munkájának megjavítására. Az Elnökség megállapította: bár a szakszervezeti könyvtárak fejlődése az elmúlt években kedvezően alakult, mégis elmaradt az egyre növekvő igényektől. Ez szükségessé teszi, hogy — országosan meg helyileg is — számba vegyük az eredményeket és hibákat, meghatározzuk a legfőbb tennivalókat, a továbbfejlesztés irányát.

A határozat megjelenése után azonnal hozzáfogtunk megismertetéséhez és megvalósításához, számolva azzal, hogy ez hosszabb időre szóló feladatot és több irányú tennivalót jelent a Vasas Szakszervezet Trösztbizottságának. Elemezni kellett az elmúlt évek tapasztalatait. Ki kellett dolgozni a könyvtárhálózat helyi működési szabályzatát és el kellett készíteni a hálózat ötéves fejlesztési tervét. Sokan és sokféle módon kapcsolódtak be a munkába, s ez mind abba az irányba hatott, hogy a szakszervezet sokirányú nevelő tevékenységében a könyvtárral való foglalkozás, jelentőségének megfelelően, jobban előtérbe került.

Arra törekedtünk, hogy minden érdekelt szakszervezeti *tisztviselő* megismerje a SZOT Elnökségének állásfoglalását. Ezért az irányelveket sokszorosítottuk és a könyvtárosokon kívül megküldtük a Tröszt-höz tartozó 15 szakszervezeti bizottság titkárnak, valamint agitációs, propaganda és kulturális felelősének. Értekezleteken eddig csak az üzemi népművelők — beleértve a könyvtárosokat is — vitatták meg a témát. A közeljövőben azonban sor kerül arra is, hogy a népművelők által kidolgozott javaslatokat a Trösztbizottság is megvitassa, határozattá emelje, s e határozat ismertetése a szakszervezeti és műhelybizottsági titkárok, valamint a bizalmiak értekezletén is napirendre kerül. A további előrehaladás alapfeltétele, hogy a könyvtárakat a mozgalmi élet intézményeinek, a szocialista nevelés bázisainak tekintsük, s a könyvtáros munkáját ennek megfelelően segítsük.

A könyvtári munkára eddig csak éves tervek készítettünk, s a legfőbb célkitűzéseket a tröszt népművelési programjában foglaltuk össze. Távlati tervek nem készültek. Az irányelvek megjelenése után az idén kíséreltük meg először, hogy a Vasas Szakszervezet útmutatása alapján öt évre szóló fejlesztési tervet dolgozzunk ki.

A II. ötéves terv idején a könyvtári tevékenység minden területén sikerült előbbre jutni. Az olvasótábor 1961-hez viszonyítva 1965-re 1300 fővel nőtt, a könyvállomány pedig 21 000 kötettel gyarapodott. A kikölcsönzött könyvek száma is nőtt, de ehhez képest kis mértékben: 10 000 kötettel. A központi könyvtárban, amely területi jelleggel működik, áttértünk a szabadpolcos kölcsönzésre. Több üzemi könyvtár (Csögyvár, Vas- és Acélöntödék, Kerékpár- és Varrógépgyár stb.) jobb elhelyezést nyert. Fokozódott a propaganda tevékenység. A Könyvtári Tanács több könyvajánló jegyzéket adott ki (pl. Olvasó munkás, Érdemes elolvasni stb.).